

Hans Anten

Dorine Fleuren - van Hal

Forum 1931 - 1935. Monografieën van literaire tijdschriften.

Martinus Nijhoff, Leiden 1986

Zonder twijfel behoren literaire tijdschriften tot de belangrijkste facetten van het literaire leven. Ze worden dan ook voor allerlei doeleinden intensief geëxploreerd, zoals tal van literair-historische studies laten zien. Ondanks de grote betekenis van het tijdschrift voor de literatuurgeschiedschrijving is, opmerkelijk genoeg, de geschiedenis van een twintigste-eeuwse periodiek zelden object van uitvoerige reflectie geweest. De dissertaties van Kurpershoek - Scherft over *Het getij* uit 1956 en Scholten over *De gemeenschap* uit 1978 zijn uitzonderingen. Het opzetten van een reeks *Monografieën van literaire tijdschriften* is derhalve een prijzenswaardig initiatief. Begin 1986 verschenen onder redactie van Siem Bakker, samensteller van het nagenoeg tezelfder tijd uitgekomen overzicht *Literaire tijdschriften van 1885 tot heden*, de eerste drie delen van deze reeks, over *Barbarber*, *Tirade* en *Forum*. Het ligt in de bedoeling dat de volledige serie uiteindelijk een geschiedenis van de moderne Nederlandse letterkunde vormt. Als de bijdrage van Dorine Fleuren - van Hal, die de hier te bespreken monografie over *Forum* heeft geschreven, de norm stelt, moet evenwel ernstig gevreesd worden voor het niveau van de beoogde geschiedenis.

In de inleiding stipuleert de schrijfster het 'synthetiserende karakter' van haar studie. Het op een heldere en overzichtelijke wijze bijeenbrengen van wat reeds gepubliceerd onderzoek heeft opgeleverd lijkt me nuttig en zinvol, zeker voor de niet geverseerde lezer voor wie dit boek lijkt te zijn geschreven. De tekortkomingen van deze monografie zijn mijns inziens echter zo fundamenteel en talrijk, dat ze als een eerste oriëntatie onbruikbaar is. Binnen het kader van deze recensie moet ik me beperken tot het signaleren van enkele saillante exemplaire fouten, slordigheden en omissies.

Het boek bestaat uit vier hoofdstukken en een register op de inhoud van het tijdschrift. Het eerste hoofdstuk geeft een bespreking van de historische achtergronden en gaat onder andere in op de oprichtingsgeschiedenis. De schrijfster volstaat hier met een schematische weergave van de mislukte pogingen *De vrije bladen* in 1931 zakelijk en artistiek te reorganiseren. Omdat onvermeld blijft waarom *De vrije bladen* aan reorganisatie toe waren, zijn de geciteerde uitspraken eerder raadselachtig dan verhelderend. Zo typeert Marsman in 1931 *De vrije bladen* als 'die slome affaire', maar als niet duidelijk wordt gemaakt welke factoren ertoe geleid hebben dat dit tijdschrift, eens het orgaan van de literaire avantgarde, volgens Ter Braak, Du Perron en Marsman een bedenkelijke richting was ingeslagen, zal de lezer met deze uitspraak weinig kunnen beginnen. Het is overigens een te vèrgaande vereenvoudiging van de gecompliceerde literaire situatie alleen *De vrije bladen* te noemen in verband met de oprichting van *Forum*. De wens van met name Ter Braak en Du Perron een eigen tijdschrift te redigeren kan immers niet los gezien worden van de problematische relatie die beiden hadden met tijdschriften als *De gids*, *Groot Nederland*, *Den gulden winckel* en *De stem*.

De paragraaf die 'De interne geschiedenis' heet, geeft een korte impressie van de inhoud van de vier jaargangen. Hoe weinig fortuinlijk de schrijfster soms in haar toelichting is, kan genoegzaam blijken uit het volgende voorbeeld. Du Perrons essay *Uren met Dirk Coster*

wordt gekarakteriseerd als een aanval die zich richt ‘tegen de vorm zonder menselijkheid van de ethicus à la Coster, die tot de humanitaire expressionisten rond *De stem* behoorde’. Nog afgezien van een wellicht wat kwaadwillige lezing die inhoudt dat hier staat dat Coster een van die humanitair expressionistische dichters was die publiceerden in *De stem*, vraag ik me af wat ‘vorm zonder menselijkheid’ betekent. Coster is veel verweten, maar een tekort aan ‘menselijkheid’ zeker niet. Enkele bladzijden verder staat gelukkig het citaat waaraan de schrijfster haar formulering heeft ontleend. Het betreft een brief aan Marsman waarin Du Perron het verschil tussen beider standpunten in de *Prisma*-discussie relativeert: ‘U erkent èn vorm èn menselijkheid (ik zeg in dit geval misschien liever nog: persoonlijkheid, maar wij begrijpen waar het om gaat) - onze aanval geldt de vorm zonder menselijkheid; vandaar het noemen van al die epigonen, die toch zulke “creatieve gedichten” moeten hebben gemaakt.’ De tussen haken geplaatste zin, die mevrouw Fleuren - van Hal heeft weggelaten, maakt duidelijk dat Du Perron Marsmans terminologie overneemt en daarmee ‘persoonlijkheid’ bedoelt. Omdat het niet voor de hand ligt in bovengenoemde toelichting op *Uren met Dirk Coster* deze betekenis aan het woord menselijkheid toe te kennen, resteert een mededeling die slechts aanleiding tot misverstand geeft. Een laatste opmerking tenslotte naar aanleiding van het eerste hoofdstuk. De derde en vierde jaargang is *Forum* een tweelingblad met een Nederlandse en Vlaamse redactie. Doordat niet wordt besproken welke omstandigheden in 1933 een nieuwe opzet noodzakelijk maakten, krijgt men ten onrechte de indruk dat beide redacties op dezelfde wijze instemden met de nieuwe formule, terwijl het vooral pragmatische overwegingen zijn geweest waardoor Ter Braak en Du Perron à contrecœur blijven meewerken.

‘Theoretische aspecten’ komen aan bod in het tweede hoofdstuk. Wie in een tiental typografisch royaal ingedeelde pagina’s de esthetische postulaten van *Forum* aangaande de literaire kritiek, het proza en de poëzie tracht te beschrijven en daarnaast ook nog zowel de *Prisma*- als de zgn. roes-discussie bespreekt, loopt de kans een gecompliceerde materie zodanig te comprimeren dat simplificerende vertekening en oppervlakkigheid niet kunnen uitblijven. Aan dat gevaar is de schrijfster niet ontkomen. Een en ander wordt bovendien in de hand gewerkt doordat de verhouding van de *Forum*-standpunten tot andere, gelijktijdige en voorafgaande opvattingen nauwelijks aandacht krijgt. Voor een eerste oriëntatie doet de lezer er dan ook goed aan zich direct tot de door mevrouw Fleuren - van Hal veelvuldig geraadpleegde bronnen te wenden, waarvan ik de

[p. 468]

belangrijkste noem aan het slot van deze bespreking. Ik beperk me verder tot een tweetal kanttekeningen die details betreffen. Ter Braak is nimmer redacteur van *De vrije bladen* geweest in de periode voor *Forum* (p. 19). Met ‘Coen’ wordt Slauerhoffs toneelstuk *Jan Pietersz. Coen* bedoeld, wat het citaat op p. 30 minder geschikt maakt om er Ter Braaks opvattingen over het proza mee te kenschetsen.

Het derde hoofdstuk ‘De praktijk’ is het omvangrijkst (25 pagina’s); het behelst ‘analyses’ van ‘de literaire kritieken’, ‘de poëzie’ en ‘het verhalend proza’, dus niet van de min of meer programmatische essays uit de eerste jaargang als Ter Braaks *Démasqué der schoonheid* en Marsmans ‘De esthetiek der reporters’, toch de voornaamste verhandeling over het proza in *Forum*. Uiteraard konden niet alle teksten aan een beschouwing onderworpen worden; het selectiecriterium is de kwantiteit, hetgeen betekent dat vooral kritieken van Ter Braak en Du Perron, poëzie van Vestdijk en proza van Slauerhoff besproken worden. Dit uitgangspunt heeft onder andere tot gevolg dat *Forum*-proza dat *niet* in het tijdschrift is gepubliceerd, zoals Ter Braaks roman *Hampton Court*, onbesproken blijft, evenals zijn wel in *Forum* verschenen roman *Dr. Dumay verliest...* en Du Perron *Het land van herkomst* waarvan immers slechts twee hoofdstukken in *Forum* werden opgenomen. De summier notities over de thematiek en het point of view in romans en verhalen van Slauerhoff (en Vestdijk, Walschap en Elsschot) waaruit de paragraaf over het verhalend proza

bestaat, tonen, mede door de tekortkomingen in de voorafgaande hoofdstukken, niet overtuigend aan waarom nu juist dit proza van deze schrijvers typerend is voor de literaire signatuur van *Forum*.

De contemporaine receptie en latere opinies uit het literaire circuit zijn het onderwerp van het laatste hoofdstuk. Aangezien de citaten van critici overwegend anonimiserend worden gepresenteerd, dus zonder interpretatie van de literair-historische en -polemische context, is de hier gegeven waarderingsgeschiedenis weinig meer dan een opsomming van meningen.

Het zal duidelijk zijn dat deze uiterlijk goed verzorgde monografie te veel gebreken vertoont om een bruikbare studie over *Forum* te zijn. Wie zich wil verdiepen in dit tijdschrift moet *Forum* zelf gaan lezen, en zich vervolgens in eerste instantie oriënteren op Oversteegens dissertatie *Vorm of vent*, hoofdstuk VI en VIII (Amsterdam, 1978³), Mosheuvelds inleiding bij de documentatie *Forum; brieven, citaten, dokumenten en knipsels* ('s-Gravenhage etc., 1969) en Mosheuvelds artikel 'Over de historische context van "Prisma"' (*Studia Neerlandica* 1 (1970), p. 77-94).

Universiteit Utrecht

Uit: De nieuwe taalgids 79 (1986), p. 466-468